

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

วารสารศาสตร์พลเมือง (Citizen Journalism) เป็นแนวคิดร่วมสมัยที่มีผู้นิยามคำจำกัดความไว้อย่างหลากหลาย อาทิ วารสารศาสตร์พลเมือง หมายถึง ปรากฏการณ์ที่ประชาชนที่มีใช้นักข่าวอาชีพ หรือมิได้ผ่านการฝึกอบรมทางการสื่อข่าวอย่างเป็นทางการใช้เครื่องมือสื่อสารและเทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยเฉพาะโทรศัพท์เคลื่อนที่และอินเทอร์เน็ตในการรวบรวม รายงานและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมหรือชุมชนของตนเองในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ ข้อความ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว กระทั่งทำให้เกิดความหลากหลายของข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนระดับการเข้าถึงข่าวสารอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน (Bowman & Willis, cited in Long & Wall, 2009; Barnes, 2012; Verclas & Mechael, 2008)

ขณะที่ Radsch (2013) นิยามวารสารศาสตร์พลเมืองในมุมมองว่า เป็นรูปแบบการสื่อสารทางเลือกของประชาชน และนักเคลื่อนไหวทางสังคมในการรวบรวมและเผยแพร่เรื่องราวที่อยู่นอกเหนือความสนใจของสื่อมวลชนกระแสหลักออกสู่สาธารณชน ซึ่งแม้บุคคลเหล่านี้จะใช้ทักษะทางวารสารศาสตร์เช่นเดียวกันกับนักข่าวอาชีพ หากแต่งงานของพวกเขา มักจะรายงาน โดยมีวัตถุประสงค์และแนวคิดที่แตกต่างไปจากนักข่าวอาชีพ รวมทั้งใช้แหล่งข่าวที่เป็นแหล่งข่าวทางเลือก (Alternative sources) หรือเป็นประชาชนทั่วไป มากกว่าจะเป็นแหล่งข่าวราชการ และเจ้าหน้าที่รัฐตามแบบแผนการรายงานข่าวที่นักข่าวอาชีพยึดถือปฏิบัติ

ส่วน Gillmor (2004) กล่าวว่า ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อจำนวนหนึ่งมองวารสารศาสตร์พลเมืองในแง่บวก โดยเห็นว่า วารสารศาสตร์พลเมืองหรือวารสารศาสตร์รากหญ้า (Grassroots journalism) ก็คือรูปแบบใหม่ของวารสารศาสตร์แบบมีส่วนร่วม (Participatory journalism) ที่กำลังเกิดขึ้น และสร้างความเปลี่ยนแปลงให้แก่วงการข่าวอาชีพที่ต้องปรับตัว แลกเปลี่ยน หรือยอมรับสื่อที่พลเมืองเป็นผู้ผลิตเนื้อหา (Citizen-generated media) รวมถึงกระตุ้นให้เกิดการทำข่าวบนความร่วมมือกันระหว่างนักข่าวพลเมืองกับนักข่าวอาชีพ หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า วารสารศาสตร์พลเมืองกำลังสร้างความเปลี่ยนแปลงแก่กระบวนการผลิตข่าว จากการรายงานข่าวในรูปแบบบนลงล่าง (Top-down lecture) มาเป็นการสนทนาที่เปิดกว้าง (Paulussen & et al, 2007)

คำนิยามเหล่านี้อธิบายแนวคิด “วารสารศาสตร์พลเมือง” ได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่พลเมือง ซึ่งครั้งหนึ่งเคยถูกจำกัดบทบาทของตนให้เป็นเพียงผู้รับสาร (Receiver) หรือผู้ใช้สื่อ (User) มีความตื่นตัว ต้องการมีส่วนร่วมทางการสื่อสาร มีการรวบรวม ผลิต และเผยแพร่ข่าวสารต่าง ๆ ไปยังสังคม โดยมีเป้าหมายต่าง ๆ กัน ผลที่ตามมา คือ เกิดความหลากหลายของข้อมูลข่าวสาร พลเมืองในสังคมสามารถเข้าถึงข่าวสารได้มากขึ้น สะดวกขึ้น รวมทั้งยังทำให้เกิดผลกระทบต่อวงการสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะในมิติของกระบวนการผลิตและรายงานข่าว

“นักข่าวพลเมือง” จึงหมายถึงพลเมือง หรือกลุ่มพลเมืองที่มีบทบาทในกระบวนการรวบรวม รายงาน วิเคราะห์ และเผยแพร่ข่าวสาร โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดข้อมูลข่าวสารที่เสรี มีความน่าเชื่อถือ ถูกต้องแม่นยำ และให้มุมมองที่กว้างขวาง (Willis and Bowman, 2003, September) ในแง่มุมนี้ นักข่าวพลเมืองจึงมักได้รับการพิจารณาในฐานะพลเมืองที่มีพลัง มีความตื่นตัวสูง สนใจข่าวสาร ต้องการมีส่วนร่วม รวมทั้งเป็นพลเมืองในแบบฉบับที่สังคมประชาธิปไตยต้องการ¹ นักวิชาการวารสารศาสตร์ส่วนหนึ่งจึงมองว่าวารสารศาสตร์พลเมืองเป็นรูปแบบหนึ่งของ/หรือมีความเกี่ยวข้องกับวารสารศาสตร์แบบมีส่วนร่วม (Participatory journalism)² และวารสารศาสตร์สาธารณะ³ (Public journalism)

¹ ผู้วิจัยใช้คำว่า “นักข่าวพลเมือง” เพราะแปลมาจากภาษาอังกฤษ ซึ่งใช้คำว่า “Citizen journalist” อย่างไรก็ตาม มีผู้โต้แย้งถึงความเหมาะสม ครอบคลุมของการใช้คำดังกล่าว เนื่องจาก “พลเมือง” มีความหมายเชื่อมโยงกับรัฐชาติ ทำให้พลเมืองมีความหมายต่างกับประชาชน เพราะพลเมือง คือ ประชาชนซึ่งรัฐให้การรับรองถึงความเป็นพลเมือง (citizenship) ดังนั้นจึงไม่ครอบคลุมบุคคลไร้สถานะทางกฎหมาย (คนไร้สัญชาติ) ขณะที่ปรากฏการณ์นักข่าวพลเมืองมีแก่นสารสำคัญอยู่ที่การมีส่วนร่วมทางการสื่อสาร ซึ่งไม่ควรถูกจำกัดด้วยปัญหาจากการแบ่งเขตแดน นอกจากนี้ ยังทำให้ไม่สามารถเรียกปรากฏการณ์นักข่าวพลเมืองด้วยคำว่า “วารสารศาสตร์รากหญ้า” (Grassroots journalism) ดังที่นักวิชาการบางส่วนในสหรัฐอเมริกาเรียกขาน เพราะกลุ่มคนรากหญ้ามักรวมถึงบุคคลไร้สัญชาติ ผลของการใช้คำดังกล่าวยังทำให้สื่อพลเมือง (Citizen media) มีความหมายแตกต่างกับสื่อประชาชน (People media) และทำให้สื่อวารสารศาสตร์พลเมืองมีความแตกต่างจากสื่อพลเมือง

² วารสารศาสตร์แบบมีส่วนร่วม หมายถึง การกระทำของพลเมือง กลุ่มของพลเมืองที่มีพลัง และมีบทบาทในการเก็บรวบรวม รายงาน วิเคราะห์ และเผยแพร่ข่าว ตลอดจนข้อมูล โดยความตั้งใจที่อยู่เบื้องหลังการมีส่วนร่วมก็คือ การให้ข่าวสารที่อิสระ น่าเชื่อถือ ถูกต้อง หลากหลาย และเกี่ยวข้องกับสาธารณชน อันเป็นสิ่งที่ระบอบประชาธิปไตยต้องการ

³ วารสารศาสตร์สาธารณะ หมายถึง การที่นักข่าวนักหนังสือพิมพ์กำหนดภารกิจหลักของตนไว้ที่การเสริมสร้างภาคประชาชนให้ทวีความเข้มแข็ง สนับสนุนให้มีการถกเถียงและอภิปรายในระดับสาธารณะ และปลูกความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยให้ฟื้นคืนกลับมามีชีวิตใหม่ หนังสือพิมพ์ที่ยึดหลักการนี้จึงรายงานประเด็นข่าวที่ผู้อ่านเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญมากกว่าจะรายงานข่าวตามที่ถูกผู้เชี่ยวชาญลงความเห็นว่า เป็นเรื่องสำคัญ และให้ความสำคัญกับบทบาทของนักข่าวในฐานะผู้กระตุ้นและสนับสนุนให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการสื่อสารภายในชุมชน/สังคม

เจ ดี ลาซิกา (J.D. Lasica) แบ่งนักข่าวพลเมืองออกเป็น 6 กลุ่มด้วยกัน กลุ่มแรก คือ ผู้รับสารที่แสดงการมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของชุมชนผ่านบล็อกส่วนตัว หรือแสดงความคิดเห็นลงในเว็บไซต์ข่าว กลุ่มที่สอง คือ เว็บไซต์อิสระที่รายงานข่าวและข้อมูลข่าวสารเฉพาะด้าน หรือเป็นข่าวสารของชุมชน เช่น Consumer Reports, the Drudge Report กลุ่มที่สาม คือ เว็บไซต์ข่าวที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรายงานข่าวอย่างเต็มที่ ข่าวส่วนใหญ่คือข่าวที่ประชาชนเป็นผู้รายงานเข้ามา เช่น เว็บไซต์ JanJan ของประเทศญี่ปุ่น กลุ่มที่สี่ คือ เว็บไซต์ที่เกิดจากความร่วมมือกันระหว่างพลเมืองและนักข่าวอาชีพ เช่น ในเว็บบล็อกมีลิงก์เชื่อมโยงไปยังเนื้อหาข่าวของนักข่าวอาชีพ รวมทั้งมีการให้บริการข่าวสารที่สำคัญและเป็นประโยชน์อื่น ๆ เช่น เว็บไซต์ Slashdot Kuro5hin และ Metafilter กลุ่มที่ห้า ได้แก่ เมลลิสต์ จดหมายข่าวทางอีเมล และสื่อดิจิทัลอื่น ๆ และกลุ่มสุดท้าย คือ เว็บไซต์สื่อกระจายเสียงส่วนบุคคล ได้แก่ เว็บวิดีโอ เว็บวิทยุ เช่น Daytonabeach-live.com KenRadio.com (Lasica, 2003:7) ดังนั้น การให้ความหมายนักข่าวพลเมืองของลาซิกาจึงค่อนข้างกว้างขวาง และครอบคลุมถึงความร่วมมือกันระหว่างพลเมืองและนักข่าวอาชีพ

ขณะที่นักวิชาการสื่อบางส่วนกลับเห็นแตกต่างกันออกไป กล่าวคือ แยกนักข่าวพลเมืองออกจากนักข่าวอาชีพอย่างชัดเจน โดยคำนิยามในกลุ่มนี้มักจะระบุว่่านักข่าวพลเมือง คือ คนทั่วไป ซึ่งไม่ใช่ นักข่าวอาชีพ เช่น Curtis Anthony อาจารย์ประจำภาควิชาการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยนอร์ธแคโรไลนากล่าวว่า นักข่าวพลเมือง คือ ผู้ที่ไม่ได้ผ่านการอบรมเยี่ยงผู้สื่อข่าวอาชีพ และเคยเป็นที่รู้จักในนาม “ผู้ชม” ซึ่งบัดนี้กลายมาเป็นผู้ชมแบบใหม่ที่มีความกระตือรือร้นในการรวบรวม วิเคราะห์ ผลิต และเผยแพร่ข่าวสารผ่านทางบล็อก วิกีส และเว็บไซต์ โดยใช้แท็บเล็ต โน้ตบุ๊ก โทรศัพท์เคลื่อนที่ กล้องดิจิทัล มือถือและเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตไร้สายเป็นเครื่องมือที่สำคัญ (Curtis, 2012, <http://www2.uncp.edu/home/acurtis/Courses/ResourcesForCourses/Journalism/CitizenJournalism.html>)

นอกจากนี้ Stuart Allan ยังตั้งข้อสังเกตอีกว่า คนทั่วไปมักจะรับรู้ความหมายของนักข่าวพลเมืองโดยเชื่อมโยงกับการรายงานข่าววิกฤติ (Crisis reporting) เช่น การเกิดเหตุการณ์สึนามิที่เอเชียใต้ในปี 2004 ซึ่งประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทสำคัญในการรายงานข่าวสาร ทั้งข้อความ ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหวในเว็บไซต์ หรือแม้แต่ในบล็อกส่วนตัวในฐานะพยาน/ผู้อยู่ในเหตุการณ์ ก่อนที่สื่อมวลชนจะนำข้อมูลและภาพจากฝีมือช่างภาพสมัครเล่นเหล่านั้นไปเผยแพร่ซ้ำผ่านช่องทางของตน ฉะนั้น นักข่าวพลเมืองในมุมมองของการรายงานข่าววิกฤติ ก็คือ ประชาชนธรรมดาทั่วไปที่บังเอิญผ่านไป หรืออยู่ในเหตุการณ์สำคัญ ซึ่งบังคับกลายเป็นพวกเขาต้องสวมบทบาทเป็นผู้สื่อข่าวชั่วคราว โดยมีเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือบันทึก และเผยแพร่เหตุการณ์ที่ร้ายแรงเหล่านั้น (Allan & Thorsen, 2009:18) จึงอาจกล่าวได้ว่าวารสารศาสตร์พลเมืองมีลักษณะเป็นการรายงานข่าวประเภทบุคคลที่หนึ่ง (First-person reportage) คือ พยานผู้รู้เห็นเหตุการณ์

เป็นผู้รายงาน โดยนำบทบาทของนักข่าวมาประยุกต์ใช้ชั่วคราวเพื่อมีส่วนร่วมในกระบวนการรายงานข่าว อุบัติเหตุ ภัยพิบัติ หรือวิกฤติการณ์ทางการเมือง (Allan, 2013) ซึ่งนักข่าวอาชีพอาจอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถทำหน้าที่ได้ตามปกติ เช่น ถูกสั่งห้ามเดินทางเข้าพื้นที่ที่เกิดเหตุ ภาครัฐบาลควบคุมแทรกแซงการทำงานของสื่อ กระแสหลักดังที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์พายุไซโคลนนาร์กิสที่พม่า (Downman, 2013) และสถานการณ์ชุมนุมประท้วงทางการเมืองในประเทศอิหร่าน ตุนิเซีย ลิเบีย และอียิปต์ (Miladi, 2012)

คำจำกัดความนักข่าวพลเมืองที่หลากหลายเหล่านี้ แม้จะให้ความหมายของนักข่าวพลเมืองในภาพกว้าง หากอีกด้านหนึ่งก็สะท้อนข้อเท็จจริงที่สำคัญประการหนึ่งของงานวิจัยด้านวารสารศาสตร์พลเมือง นั่นคือ ยังคงไม่ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับความหมายที่ควรจะเป็นของนักข่าวพลเมือง อีกทั้งยังสะท้อนถึงความคลุมเครือไม่ชัดเจนของแนวคิด (Concept) วารสารศาสตร์พลเมืองอีกประการหนึ่งด้วย เนื่องจากแนวคิดวารสารศาสตร์ภาคพลเมืองเกิด เติบโต และพัฒนาขึ้นบนฐานของแนวคิดที่หลากหลาย โดยแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ แนวคิดวารสารศาสตร์สาธารณะ (Public Journalism) ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงปลายยุค 1980 ในประเทศสหรัฐอเมริกา (Friedland and Willey, 2003: 13)

ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่การรายงานข่าวแบบใหม่ที่มีเป้าหมายเพื่อทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน ทำให้สังคมเกิดความตื่นตัว สนใจสิทธิพลเมือง บทบาทของสาธารณชน โดย Jay Rosen กล่าวถึงวารสารศาสตร์สาธารณะไว้ว่า “วารสารศาสตร์สาธารณะเป็นหลักปรัชญาที่ว่าด้วยตำแหน่งแห่งที่ของนักหนังสือพิมพ์ในมิติของชีวิตสาธารณะ ซึ่งอุบัติขึ้นอย่างเด่นชัดในโลกของหนังสือพิมพ์ และแสดงให้เห็นที่ประจักษ์ว่านักหนังสือพิมพ์กำลังพยายามเชื่อมต่อชุมชนของตนในวิถีทางที่แตกต่างกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม หรือนำเสนอเนื้อหาการเมืองที่ประชาชนจำเป็นต้องอภิปรายและโต้แย้งถกเถียงกัน” (Rosen, 1994) วารสารศาสตร์สาธารณะจึงเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิด “วารสารศาสตร์แบบมีส่วนร่วม” (Participatory journalism) และ “วารสารศาสตร์พลเมือง” (Citizen journalism) ในระลอกต่อมา ซึ่งถือว่าเป็นการเชื่อมต่อกันระหว่างชุมชนกับพลเมืองอย่างสมบูรณ์แบบ

นอกจากนี้ แนวคิดวารสารศาสตร์พลเมืองยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับแนวคิดอื่น ๆ อาทิ แนวคิดเนื้อหาที่ผู้ใช้ผลิตขึ้น (User-generated content) ซึ่งเชื่อมโยงกับเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ สื่อใหม่ ความเป็นพลเมือง แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม แนวคิดสิทธิการสื่อสาร แนวคิดเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ แนวคิดเรื่องปัญหาสะสม และแนวคิดพื้นที่สาธารณะ หัวข้องานวิจัยทางวารสารศาสตร์พลเมืองจึงมิได้ถูกศึกษาในมิติทางวารสารศาสตร์เพียงด้านเดียว หากแต่มีลักษณะเป็นงานวิจัยสหวิทยาการ

การศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับวารสารศาสตร์พลเมืองอย่างลึกซึ้งจึงไม่สามารถกระทำได้โดยอาศัยความรู้ในมิติใดมิติหนึ่งโดยเฉพาะ หากต้องอาศัยการศึกษาและรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในทุกมิติมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เข้าด้วยกัน นอกจากนี้ ความที่วารสารศาสตร์พลเมืองเป็นผลผลิตของสังคม ดังนั้น การศึกษาปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้จึงมีผลสะท้อนไปยังบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศ เหล่านั้นในคราวเดียวกัน ผลที่ตามมา คือ ทำให้สามารถทราบถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดและหรือเป็นอุปสรรคต่อปรากฏการณ์นักข่าวพลเมือง ตลอดจนผลกระทบ หรือพลังของข่าวพลเมืองที่มีต่อสังคม อาทิ ในทวีปเอเชีย บริบททางการเมืองของประเทศพม่าที่มีการปกครองแบบเผด็จการทางทหาร และรัฐเข้าควบคุมสื่อมวลชน กระแสหลักอย่างเบ็ดเสร็จ ทำให้งานวิจัยนักข่าวพลเมืองที่ปรากฏมักจะเป็นการศึกษาบทบาทของสื่อวารสารศาสตร์พลเมืองในการเรียกร้องประชาธิปไตย หรือสนับสนุนการเมืองภาคประชาชน (Pidduck, 2010: 473-485) หรือในประเทศปากีสถาน ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างยากจน และมีบริบททางสังคมที่ประสบปัญหาการศึกษา บทบาทของวารสารศาสตร์พลเมืองที่พบจะเป็นไปในลักษณะที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนสังคม (Riaz and Pasha, 2011:88-103) เป็นต้น

ในทางตรงกันข้าม ในประเทศเสรีประชาธิปไตยที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ประชากรมีการศึกษาดีอย่างประเทศสหรัฐอเมริกา และกลุ่มประเทศในยุโรป งานวิจัยนักข่าวพลเมืองจะมีปริมาณมาก เนื่องจากสื่อวารสารศาสตร์พลเมืองมีจำนวนมากและค่อยๆทวีความเข้มแข็งขึ้น หัวข้อการศึกษาจึงมีหลากหลายแง่มุม ทั้งในมิติที่มุ่งเสริมสร้างความแข็งแกร่งเชิงแนวคิด ทฤษฎี ผลกระทบที่มีต่อสื่อมวลชนกระแสหลัก การปรับตัวของนักข่าวอาชีพ การตรวจสอบคุณภาพข่าวสารจากฝีมือนักข่าวพลเมือง การนำวารสารศาสตร์พลเมืองและเนื้อหาที่ผู้ใช้ผลิตขึ้นมาใช้ในองค์กรสื่อกระแสหลัก การหาคำตอบว่านักข่าวพลเมืองจำเป็นต้องมีจรรยาบรรณดุจดั่งนักข่าวอาชีพหรือไม่ รูปแบบการทำงานร่วมกันระหว่างนักข่าวพลเมืองกับนักข่าวอาชีพ หรือแม้กระทั่ง การศึกษานักข่าวพลเมืองในฐานะ “เครื่องมือ” ที่ช่วยเปิดพื้นที่สาธารณะทางการเมืองให้กว้างขึ้น ส่งเสริมให้สิทธิการสื่อสาร การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการสื่อสารของภาคประชาชนแบ่งบานขึ้น

การศึกษา “สถานภาพองค์ความรู้นักข่าวพลเมืองในภูมิภาคเอเชีย ยุโรปและอเมริกาเหนือ (2533-2556)” จึงไม่เพียงแต่ทำให้ทราบสถานภาพในอดีตจวบจนปัจจุบันของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวารสารศาสตร์พลเมือง หากสิ่งที่ได้จากการประมวลและสังเคราะห์ผลการวิจัยขั้นแรกที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวารสารศาสตร์พลเมืองยังก่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ดังกล่าวอย่างรอบด้าน ทำให้องค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายได้รับการวิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างเป็นระบบ เกิดเป็นความรู้ใหม่ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาและต่อยอดงานวิจัยทางวารสารศาสตร์พลเมืองและสื่อประชาชนในอนาคต

ปัญหานำวิจัย

1. ประเด็นศึกษาในงานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมืองในภูมิภาคเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือมีประเด็นใดบ้าง
2. มีแนวคิดและทฤษฎีใดบ้างที่ปรากฏในงานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมืองในภูมิภาคเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือ
3. งานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมืองในภูมิภาคเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือใช้ระเบียบวิธีวิจัยใดในการศึกษา
4. งานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมืองในภูมิภาคเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือมีข้อค้นพบอย่างไร และเมื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อค้นพบเหล่านั้นแล้วได้ผลอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจ และรวบรวมประเด็นศึกษาเกี่ยวกับวารสารศาสตร์พลเมืองในภูมิภาคเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือ
2. เพื่อสำรวจและศึกษารอบแนวคิดและทฤษฎีที่ปรากฏในงานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมืองในภูมิภาคเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือ
3. เพื่อรวบรวมและศึกษาระเบียบวิธีวิจัยที่พบในงานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมืองในภูมิภาคเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือ
4. เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อค้นพบที่ปรากฏในงานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมืองในภูมิภาคเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือ

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะประเด็นการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี ระเบียบวิธีวิจัย และข้อค้นพบที่ปรากฏอยู่ในงานวิจัยด้านวารสารศาสตร์พลเมืองที่สร้างขึ้นหรือเผยแพร่ในระหว่างปีพ.ศ. 2533-2556 โดยงานวิจัยดังกล่าวจะต้องศึกษาหรือเก็บข้อมูลเกี่ยวกับวารสารศาสตร์พลเมืองในประเทศที่ตั้งอยู่ในทวีปเอเชีย อเมริกาเหนือ และยุโรป หรือทำขึ้นโดยนักวิจัยที่อยู่ในสถาบันหรือองค์กรที่มีที่ตั้งอยู่ในประเทศในสามทวีปดังกล่าว และเป็นงานวิจัยที่มีการเผยแพร่ด้วยภาษาอังกฤษในฐานข้อมูล Academic Search Complete

Communication and Mass Media Complete และ H.W. Wilson โดยศึกษาเฉพาะบทความวิจัยที่มีการ Peer-review และมี Full-text เท่านั้น

ส่วนงานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมืองในประเทศไทยที่เผยแพร่ด้วยภาษาไทยจะต้องทำขึ้นหรือเผยแพร่ระหว่างปีพ.ศ. 2533-2556 เช่นเดียวกัน และอยู่ในฐานข้อมูล Thai Digital Collection ThaiLIS ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ฉบับเต็มของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ รวมทั้งฐานข้อมูล e-library ของหน่วยงานที่มีบทบาทในการสนับสนุนงานวิจัย เช่น มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนด้านนิเทศศาสตร์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ โดยจะศึกษาจากรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ หรือหากในกรณีที่ไม่พบรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ก็จะมาศึกษาจากบทความวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการที่อยู่ในฐานข้อมูล TCI เท่านั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เกิดองค์ความรู้ด้านวารสารศาสตร์พลเมืองที่ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างเป็นระบบ กระทั่งเกิดความชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันวารสารศาสตร์พลเมืองเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมร่วมสมัยที่ยังขาดคำอธิบายและความชัดเจนทางวิชาการอยู่ค่อนข้างมาก

2. ผลการวิจัยก่อประโยชน์โดยตรงต่อองค์กรที่มีนโยบายและภารกิจหลักในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมอย่างองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย โดยเฉพาะสำนักเครือข่ายสื่อพลเมือง ซึ่งก่อตั้งขึ้นมาโดยมีหน้าที่หลักในการสนับสนุนผู้ผลิตอิสระและนักข่าวพลเมือง โดยสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประกอบการจัดทำแผนนโยบาย แผนเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนานักข่าวพลเมือง

คำนิยามศัพท์

1. วารสารศาสตร์พลเมือง หมายถึง การที่ประชาชนหรือพลเมืองซึ่งมิได้ประกอบอาชีพเป็นนักข่าวรวบรวมและรายงานข่าวสารที่มีประโยชน์ต่อสังคม หรือชุมชนของตนเอง โดยอาศัยช่องทางสื่อสารต่าง ๆ ทั้งในสื่อกระแสหลัก สื่อทางเลือกอื่น ๆ หรือสื่อของตนเอง โดยมีวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่ง เช่น รายงานเหตุการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้น ต้องการนำเสนอปัญหาในชุมชน หรือเรียกร้องให้เกิดการแก้ไขเปลี่ยนแปลง

2. นักข่าวพลเมือง หมายถึง ประชาชนหรือพลเมืองที่ไม่ใช่สื่อข่าวอาชีพที่มีบทบาทตั้งแต่การรวบรวม วิเคราะห์ ผลิต และเผยแพร่ข่าวสารผ่านทางช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ เพื่อให้ข่าวสารเหล่านั้นแพร่กระจายในวงกว้าง

3. วารสารศาสตร์แบบมีส่วนร่วม หมายถึง การกระทำของพลเมือง กลุ่มของพลเมืองที่มีความตื่นตัว และมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารสาธารณะในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่เป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ให้ข้อมูล ผู้เขียน ผู้รายงาน ผู้วิเคราะห์ข่าวสารและข้อมูลต่าง ๆ โดยที่อาจจะทำงานร่วมกับนักข่าวอาชีพหรือไม่ก็ได้

4. เนื้อหาที่ใช้ผลิตขึ้น หมายถึง สารในรูปแบบต่าง ๆ ที่ผู้รับสารเป็นผู้ผลิตขึ้นจากการมีส่วนร่วมในช่องทางการสื่อสารที่สื่อกระแสหลักหรือสื่อทางเลือกจัดเตรียมไว้ให้ เช่น ละครदानแสดง ความเห็น โพล การจัดเรทให้คะแนน การโหวตแสดงความเห็น การแสดงความคิดเห็นท้ายเนื้อหาข่าว การมีส่วนร่วมในเวทีแสดงความคิดเห็น (Forum) การใช้บล็อกของสื่อกระแสหลัก รวมถึงเนื้อหาวารสารศาสตร์พลเมืองอื่น ๆ ที่สื่อกระแสหลักหรือสื่อทางเลือกเปิดโอกาสให้ผู้รับสารส่งมาทางอีเมล เช่น คลิปวิดีโอ ภาพถ่าย เนื้อหาข่าว

5. ประเด็นศึกษา หมายถึง เรื่อง หัวข้อ หรือใจความสำคัญที่นักวิจัยมุ่งหาคำตอบ เป็นสิ่งซึ่งสะท้อนทิศทางในการศึกษาค้นคว้าของนักวิจัย โดยในงานวิจัยเรื่องหนึ่งๆอาจมีประเด็นศึกษามากกว่า 1 ประเด็นก็เป็นได้

6. แนวคิด หมายถึง ความคิดที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเกิดจากการสังเกต การเปรียบเทียบความคล้ายและความแตกต่าง การจัดแยกประเภทและรวมเป็นหมวดหมู่ รวมถึงการสร้าง ความหมายเฉพาะเพื่อความเข้าใจของตนเอง ในงานวิจัยนี้หมายถึงชุดความคิดที่นักวิจัยนำมาใช้ในงานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมือง

7. ทฤษฎี หมายถึง ข้อสมมติฐานที่ได้รับการตรวจสอบ ทดลองจนสามารถอธิบายข้อเท็จจริง และสรุปเป็นกฎเกณฑ์ทั่วไปได้ สามารถคาดคะเนทำนายเหตุการณ์ทั่ว ๆ ไป ที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์นั้นอย่างถูกต้อง และมีเหตุผลเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป โดยในงานวิจัยนี้หมายถึงทฤษฎีที่นักวิจัยนำมาใช้ในงานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมือง

8. ระเบียบวิธีวิจัย หมายถึง วิธีการ หรือกระบวนการที่นักวิจัยออกแบบและใช้ในการแสวงหาคำตอบในงานวิจัยวารสารศาสตร์พลเมืองของตน โดยแบ่งเป็นระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม

9. ข้อค้นพบ หมายถึง ผลการศึกษา รวมถึงข้อมูลที่นำเสนอที่นักวิจัยตั้งเป็นข้อสังเกตไว้ทั้งในส่วนของการนำเสนอผลการศึกษา และการอภิปรายผล

9. ภูมิภาคเอเชีย หมายถึง ทวีปซึ่งมีอาณาเขตตั้งแต่ตะวันออกของคลองสุเอซ ตะวันออกของเทือกเขาอูราล และได้เทือกเขาคอเคซัส และทะเลสาบแคสเปียนและทะเลดำ พรหมแดนตะวันออกติดมหาสมุทรแปซิฟิก ใต้ติดมหาสมุทรอินเดีย และเหนือติดมหาสมุทรอาร์กติก ส่วนประเทศในเอเชียหมายถึงประเทศที่ตั้งอยู่ในเอเชียกลาง เอเชียใต้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียตะวันตก เอเชียตะวันออก เอเชียเหนือ รวมถึงประเทศตุรกี ประเทศไซปรัส

10. ภูมิภาคยุโรป หมายถึง ทวีปซึ่งมีพรหมแดนทางเหนือติดกับมหาสมุทรอาร์กติก ทางตะวันตกติดกับมหาสมุทรแอตแลนติก ทางใต้ติดกับทะเลเมดิเตอร์เรเนียนและทะเลดำ ด้านตะวันออกติดกับเทือกเขายูรัลและทะเลแคสเปียน แบ่งเป็นภูมิภาคยุโรปเหนือ ยุโรปตะวันออก ยุโรปตะวันตก ยุโรปใต้ และนครรัฐอิสระที่ตั้งอยู่ในประเทศอื่นอีก 2 แห่ง คือ นครรัฐวาติกัน ตั้งอยู่ในกรุงโรม ประเทศอิตาลี และโมนาโก ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียนในประเทศฝรั่งเศส ใกล้พรหมแดนอิตาลี รวมถึงประเทศรัสเซีย

11. ภูมิภาคอเมริกาเหนือ หมายถึง ทวีปซึ่งมีทิศเหนือติดกับทะเลโบฟอร์ตในมหาสมุทรอาร์กติกและขั้วโลกเหนือ ทิศใต้ติดกับทวีปอเมริกาใต้ ทิศตะวันออกติดกับมหาสมุทรแอตแลนติก จุดตะวันออกสุดของทวีปอยู่ที่คาบสมุทรลาบราดอร์ ประเทศแคนาดา ทิศตะวันตก ติดกับมหาสมุทรแปซิฟิก ทวีปนี้เป็นที่ตั้งของประเทศสหรัฐอเมริกาและแคนาดา